

ÉÉN TAND MET EEN SPECIFIEKE BEHANDELING KAN AL VOLSTAAN

Van gebit naar identiteit

Als de identiteit van een stoffelijk overschot niet op andere manieren te achterhalen is, kan onderzoek door de forensisch odontoloog uitkomst bieden. Een opleiding voor dit bijzondere werk is in Nederland niet voorhanden. Het is vooral leren vanuit de praktijk, en het vraagt om strategiebepaling en een onderzoeksmentaliteit. **door Frank van Wijck**

FORENSISCH ODONTOLOOG worden is niet de meest voor de hand liggende keuze die een tandarts kan maken. Sterker nog: in Nederland lopen minder dan tien mensen rond die deze keuze wél hebben gemaakt. Een van hen is Bart van der Kuijl, die overigens (naast zijn werk in het Medisch Spectrum Twente) vlakbij de Duitse grens in Enschede gewoon een eigen tandartspraktijk heeft waar hij reguliere tandheelkundige zorg verleent. En die praktijk onderscheidt zich in niets van andere tandartspraktijken. Het enige wat afwijkt is de forse Amerikaan voor de deur waarin de mobiele röntgen- en fotoapparatuur en de koffers met instrumentarium zitten die tot het arsenaal van de forensisch odontoloog behoren. In die stationwagon nemen Van der Kuijl en zijn vrouw (die jarenlang als forensisch odontoloog in Venezuela heeft gewerkt) en hun assistente pakweg vijftien maal per jaar plaats om op basis van tandheelkundig onderzoek de identiteit vast te gaan stellen van een onbekende overledene.

In een aantal gevallen komt bij dit werk een crimineel aspect om de hoek kijken, bijvoorbeeld als onduidelijk is of het stoffelijk overschot in een uitgebrande auto de ene crimineel is die de andere heeft vermoord of de andere juist die ene. En in een enkel geval krijgt het verhaal een wrang-komisch tintje, zoals bij de inbreker die via de schoorsteenpijp een huis probeerde te ontvluchten en wiens overschot pas jaren later werd ontdekt toen dat huis werd afgebroken.

Maar in de kern is het bloedserieus werk dat Van der Kuijl ook na al die jaren niet onberoerd laat. 'Tijdens het werk helpt humor om je op de been te houden', stelt hij, 'maar dat neemt niet weg dat het je beslist niet onberoerd laat. Ik kom bijvoorbeeld regelmatig vrachtwagens tegen van een vervoerder

met dezelfde achternaam als een jongetje dat het slachtoffer was geworden van kindermishandeling en waarvan ik de letsels moest onderzoeken. En iedere keer als ik zo'n vrachtauto zie, word ik weer aan dat jongetje herinnerd. Ik denk dat ik met dit werk stop als ik dat niet meer voel.'

Afb. 1 Forensisch odontologen Bart van der Kuijl en zijn echtgenote Marisol Ortega, en assistente Orsi Hollichi arriveren bij de politie om een onderzoek te gaan doen. Alle benodigde apparatuur zit in de auto.

Casus 1 (afb. 2-6)

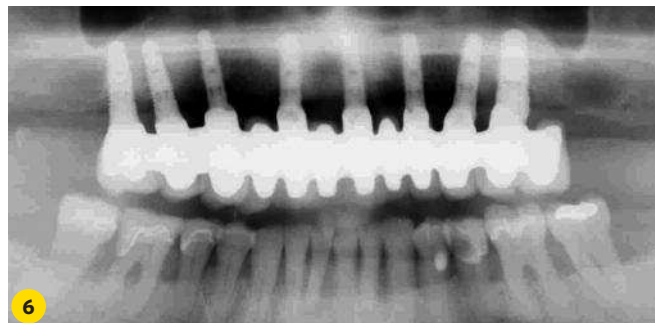
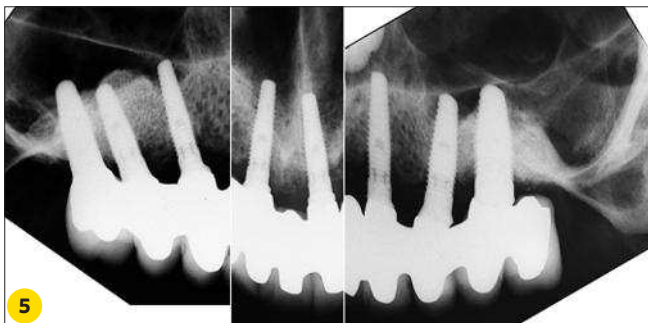
Afb. 2 Intraoraal beeld van de bovenkaak van het stoffelijk overschot: 8 implantaten met abutments.

Afb. 3 De suprastructuur werd buiten de mond, in de woning aangetroffen.

Afb. 4 De aangetroffen suprastructuur bleek exact te passen in de bovenkaak van het stoffelijk overschot.

Afb. 5 Het maken van een OPT is bij een stoffelijk overschot meestal niet mogelijk. Maar met een aantal occlusaal-formaatfilms kan een compositie worden gemaakt die vergelijking met een OPT mogelijk maakt.

Afb. 6 Ante mortem vergelijkingsinformatie. OPT van dezelfde patiënt na plaatsen van de suprastructuur.

Bijbaantje

Van der Kuijl kwam toevallig met de forensische odontologie in aanraking tijdens zijn studie tandheelkunde in Groningen. Een bijbaantje in het academisch ziekenhuis in die stad was in die situatie niet zo moeilijk te regelen, en op een gegeven moment bracht zijn werk hem in het mortuarium. Naast mensen die in het ziekenhuis waren overleden, kwamen daar ook stoffelijke overschotten van mensen die door een ongeval of anderszins waren verminkt en van wie de identiteit moest worden vastgesteld. 'Het uitpluizen dat daarbij komt kijken, het Sherlock Holmes-werk, sprak me aan', zegt hij. 'De politie had vroeger iemand gehad die vanuit tandheelkundig perspectief bij dat identificatieproces betrokken was, maar die was inmiddels weg toen ik daar kwam. Ik kaartte bij de faculteit aan of ik dat mocht gaan doen – onder de vlag van een tandarts natuurlijk, want ik was toen zelf nog niet

geregistreerd – en dat werd positief ontvangen. Er was in die tijd ook geld voor beschikbaar en zo kon ik dus een dag in de week aan de slag.'

De vraag was alleen: hoe? Nederland kende – en kent – immers geen opleiding tot forensisch odontoloog. Cursussen in de Verenigde Staten en later in Engeland waren er wel, maar die waren veel te tijdsintensief voor Van der Kuijl. Hij begon dus met literatuurstudie en met gesprekken voeren met de toen al gepensioneerde forensisch odontoloog Jaap Schepbier. 'Drie jaar later ging ik op vraag van de politie lesgeven aan wat toen nog de recherschool heette', vertelde hij. 'Toen had ik via zelfstudie en netwerken al behoorlijk wat kennis opgebouwd. Omdat ik inmiddels aan de faculteit werkte en daar ook een onderwijstaak had, was ik in staat geweest het keuzeproject forensische tandheelkunde op te zetten. En ik had altijd mijn fototoestel bij me als ik naar een zaak

moest. Verder werd ik op een gegeven moment gevraagd om docent te worden bij de Stichting Sociale Gezondheidszorg, toen die in de jaren tachtig de studie forensische geneeskunde ging aanbieden. Als ik studenten van toen tegenkom, hoor ik soms nog wel de verhalen over hoe iedereen in het kader van het onderwerp beetsporenonderzoek in een stuk kaas zat te happen om te bepalen wie het gedaan had.'

Vermoeden staven of uitsluiten

Na die eerste jaren was Van der Kuijl al tot de conclusie gekomen dat het werk inhoudelijk niet zo heel erg ingewikkeld is. Het vraagt vooral strategie en een onderzoeksmentaliteit. 'In de meeste gevallen hoeven we niet vanaf nul te beginnen, maar kunnen we voortbouwen op een vermoeden dat het stoffelijk overschot wel eens van die of die zou kunnen zijn', vertelt hij. 'Dat vermoeden komt meestal bij de politie vandaan en

Afb. 12 Met de mobiele apparatuur kan ook bij onderzoek op locatie röntgenonderzoek worden verricht.

Afb. 13 Als er gebitsmodellen als vergelijkingsmateriaal beschikbaar zijn, kan het zinvol zijn afdrukken van het gebit van het stoffelijk overschot te maken.

het team', stelt hij, 'maar ook voor de nabestaanden. Vermist is voor hen nog erger dan dood.' Bestaat al een vermoeden van de identiteit, dan is daaraan vaak ook snel een behandelend tandarts te koppelen. Soms heeft de politie dan ook al contact gezocht met die tandarts, maar Van der Kuil doet dit liever zelf. 'Ik weet welke vragen ik moet stellen', zegt hij. 'Op die basis kun je gericht werken. En tandartsen waarderen het als het een beroepsgenoot is die contact met hen opneemt. Soms willen ze aan de politie geen gegevens verstrekken. Met het afstaan van gegevens zijn wij voorzichtig geworden na de vliegcrash in Suriname in 1989. Familieleden hebben toen gebitsgegevens van vermoedelijke slachtoffers zelf bij tandartsen opgevraagd en die stonden daarmee geruime tijd, soms zelf wel 72 uur, niet ter beschikking van de odontoloog. Maar als ik bel en uitleg dat ik het materiaal uitsluitend voor de identificatie gebruik, zijn ze toeschietelijker. En ik zorg ook

altijd dat een kopie van de gegevens bij de tandarts achterblijft, zodat ik die altijd voor overleg kan bellen als ik vragen heb.'

Tragisch, maar ook boeiend

De meeste forensisch odontologen die in Nederland actief zijn, zijn verenigd in het *Landelijk Orgaan Forensische Odontologie*. Van der Kuijl opereert echter onafhankelijk hiervan en heeft zelf een protocol ontwikkeld waarin alle vragen staan die hij moet stellen aan iedereen die bij een zaak betrokken is. Hij werkt in de meeste gevallen voor het Openbaar Ministerie of voor een rechter-commissaris. De rekening gaat naar de afdeling die hem inschakelt om zijn werk te doen.

Tussen 1988 en 2002 functioneerde Van der Kuijl als forensisch odontoloog binnen het rampen-identificatieteam van het *Korps Landelijke Politie Diensten*. In die tijd maakte hij grote rampen mee, zoals de Bijlmerramp, en verricht-

te hij ook internationaal werk. 'We hebben soms mensen in massagraven begraven zien worden zonder dat het mogelijk was in te grijpen', zegt hij. 'Diep indrukwekkend.' Soms was dat werk enorm tragisch, maar vaak was het ook uiterst boeiend puzzelwerk. Tegenwoordig doet hij het rustiger aan en doet hij gemiddeld nog zo'n vijftien opdrachten per jaar.

Natuurlijk lukt het niet altijd de identiteit van een slachtoffer vast te stellen. 'Als er geen vergelijkingsmateriaal is op basis waarvan je onderzoek kunt doen, kom je niet verder', zegt Van der Kuijl. 'Dit zal in één op tien tot twintig keer het geval zijn. Maar één tand met bijvoorbeeld een specifieke wortelkanaalbehandeling kan al genoeg zijn.'

Frank van Wijck is freelance journalist gespecialiseerd in de gezondheidszorg